

Осылайша, бүгінгі таңда психологиялық-педагогикалық қолдау балалармен түзету және дамыту жұмыстарының әртүрлі әдістерінің жиынтығы ғана емес, сонымен қатар даму, оқыту, білім беру мәселелерін шешуде баланы қолдау мен көмек көрсетудің күрделі технологиясы, ерекше мәдениеті ретінде әрекет етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар білім алушыларға арналған бастауыш білім беру деңгейінің 0-4 сыныптары үшін «Бейімделген дене шынықтыру» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы

2. Дмитриев, А.А. Физическая культура в специальном образовании : учебное пособие /— Москва: Академия, 2002. — 176 с. — (Высшее образование) . — ISBN 5-7695-0813-2

3. Программы специальных (коррекционных) образовательных учреждений VIII вида: Подготовительный, 1—4 классы / Под ред. В.В.Воронковой; 4-е издание. - М.: Просвещение, 2006. - 192 с.

ӘОЖ 376

<https://doi.org/10.53355/j6159-8983-5256-f>

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРМЕН ҚОЛДАНАТЫН ЛОГОПЕДИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР

Азанбекова Г.Т., оқытушы дәріскер, Армияқызы Б., 4 курс студенті
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: azanbekova.gulnaz@mail.ru

Мақалада балабақшадағы түзету және білім беру процесінің тиімділігін арттыруда қолданатын инновациялық әдістер, балалардың сөйлеуін түзету процесін оңтайландыру, бүкіл ағзаның сауығуына ықпал ететін мәселелері қарастырылған. Сөйлеу ақауларын жоюға немесе түзетуге бағытталған әртүрлі жаттығулар мен әдістердің жиынтығы ашылған.

Тірек сөздер: логопедиялық технология, артикуляциялық жаттығулар, ұсақ моторика, фонематикалық қабылдау, тыныс алу жаттығулары.

В статье рассмотрены инновационные методы, используемые в повышении эффективности коррекционно-образовательного процесса в детском саду, оптимизация процесса коррекции речи детей, способствующие оздоровлению всего организма. Раскрыты комплекс различных упражнений и методик, направленных на устранение или исправление речевых дефектов.

Ключевые слова: логопедическая технология, артикуляционные упражнения, мелкая моторика, фонематическое восприятие, дыхательные упражнения.

The article discusses innovative methods used in improving the effectiveness of the correctional and educational process in kindergarten, optimizing the process of correcting children's speech, contributing to the improvement of the whole organism. A set of various exercises and techniques aimed at eliminating or correcting speech defects is open.

Key words: speech therapy technology, articulation exercises, fine motor skills, phonemic perception, breathing exercises.

Логопедиялық технологиялар - бұл белгілі бір ретпен жүзеге асырылатын және әртүрлі сөйлеу ақауларын жоюға немесе түзетуге бағытталған әртүрлі жаттығулар мен әдістердің жиынтығы.

Қазіргі уақытта педагогиканың өзекті міндеттерінің бірі балабақшадағы түзету және білім беру процесінің тиімділігін арттыру болып табылады. Инновациялық әдістер, балалардың сөйлеуін түзету процесін оңтайландырады, бүкіл ағзаның сауығуына ықпал етеді, бұл біздің зерртеу жұмысында көрсетіледі.

Балалармен жұмыс жасаудың логопедиялық әдістері мен тәсілдері:

- ауызша әдістер - әңгімелеуге, көрнекі материалға сүйенбестен әңгімелеуге үйретуге бағытталған:

- сөздердің балалар бұрмалайтын бөлігінің дыбысын, екпінді буынын, дыбысын асыра айту(дикциямен) ;

- кіріспе және жалпылама әңгіме;

- 7 «сөйлеу түрлері» (Н.А. Власова бойынша), оларды біртіндеп мектеп жасына дейінгі балалармен сабақтарда қолдану қажет:

1) бала мен ересек адамның жұптасқан сөйлеуі

2) бала мен ересек адамның қайталап сөйлеуі;

3) таныс сурет бойынша сұрақтарға жауап(логопед баяндау үлгісін ұсынады), сөз айтуға немесе сөйлемнің жалғасына жол беріледі;

4) таныс суреттерді әңгімелеу;

5) тыңдаған қысқа әңгімені қайталау;

6) таныс емес суретпен әңгіме;

7) қалыпты сөйлеу(әңгімелер, өтініштер және т. б.)

Көрнекілік әдістер сөйлеудің мазмұндық жағын байытуға бағытталған және сигналдық жүйенің өзара әрекеттесуін қамтамасыз етеді.

- сөйлеу тапсырмасының танымдық ойын мотивациясы

- әр түрлі шығармашылық шығармаларды (ертегілер, әңгімелер, өлеңдер)әңгімелеу

- презентацияларды, диафильмдерді, фильмдерді көрсету

- қоршаған әлемнің суреттерін, иллюстрацияларын, объектілерін қарастыру

Практикалық әдістер - сөйлеу дағдыларын қалыптастыруда арнайы жаттығуларды, сахналық ойындарды және т. б. кеңінен қолдану арқылы қолданылады

- хор және жеке сөйлеу

- баланың өзі немесе құрдастарының сөйлеу шығармашылығын талдау

- сөйлеу мәнеріне арналған жаттығулар, әр түрлі эмоционалды күйлерді беру

- сахналау, театрландырылған ойындар

- шығармашылық тапсырмалар

Проблемалық тапсырмалар - әңгіме жоспарын, басын, соңын ойлап табу, кейіпкердің бейнесін сипаттау және т. б.

Өз зерттеу жұмысымызда дәстүрлі және инновациялық әдістер мен тәсілдерді кеңінен қолдандық.

Логопедиялық тәжірибеде дәстүрлі және дәстүрлі емес жұмыс әдістерін ажыратады.

Логопедиялық жұмыстың дәстүрлі әдістері:

- тыныс алу жаттығулары

- артикуляциялық жаттығулар

- саусақ жаттығулары

- көру жаттығулары

- ұсақ және жалпы моториканы дамыту

- сөйлеуді қозғалыспен үйлестіру

- фонематикалық қабылдауды дамыту

- фонематикалық көріністерді дамыту

- тілдің лексика-грамматикалық құрылысын дамыту

- байланыстырып сөйлеуді дамыту.

1.Тыныс алу жаттығулары - бұл баланың физикалық денсаулығын нығайтуға бағытталған арнайы тыныс алу жаттығуларының кешені. Бұл баланың тыныс алу жүйесін

дамытуға, тыныс алудың әртүрлі түрлерін орнатуға, сондай-ақ жоғарғы тыныс жолдарының ауруларының алдын алуға қызмет етеді.

2. Артикуляциялық жаттығулар - артикуляциялық аппараттың бұлшықеттерін нығайтуға, сөйлеу мүшелерінің процесіне қатысатын қозғалыстардың күшін, қозғалғыштығын және саралануын дамытуға бағытталған арнайы жаттығулар жиынтығы.

3. Саусақ жаттығулары - саусақтардың «ұсақ» қимылдарын дамытуға және жетілдіруге арналған жаттығулар жиынтығы. Баланың саусақтары мен қолдарының қозғалысы ерекше дамушы әсерге ие.

4. Көру жаттығулары көздің қозғалысын әр түрлі бастапқы позициялардан әр түрлі бағытта жетілдіруді қамтиды. Нысанадан әр жерде орналасқан затқа бағытталған түрде қарау, алаңның, залдың, бөлменің әр түрлі бөлігіндегі заттарға көз салу; жақын, алыс жерлердегі заттарды табу; сөз буынына сәйкес іс-әрекеттерді көзбен көру.

5. Ұсақ моторика – қол саусақтарының дәл ұсақ қозғалыстарын орындауға бағытталған адамның үйлестірілген әрекеттерінің жиынтығы. Көру жүйесі арқылы жүйке, бұлшықет және сүйек жүйелерінің үйлесімді жұмыс істеуі. Қол мен саусақтардың моторикасына қатысты «қол ептілігі» деп жиі қолданылады.

Ұсақ моториканы, қозғалыстардың үйлесімділігін, графо-моторлы үйлестіруді дамыту үшін қолданады: киімдер, пластикалық сақиналар, Марблс тастары - олар ойын, ертегілер, ғажайыптар мен сиқырлар әлеміне енуге көмектеседі.

Олар саусақтармен тасты дұрыс ұстап, жазықтықта, кеңістікте бағдарланады, қиялды дамытады.

Біз сөйлейміз және демаламыз,

Біз тастарды сұрыптаймыз,

Әр түрлі-әр түрлі:

Көгілдір, қызыл,

Сары, жасыл,

Жеңіл, ауыр.

Осы жаттығуларды қолдана отырып, өз жұмысымызда қолданатын инновациялық әдістер мен тәсілдер тиімділігін, оң нәтижелерін көрдік.

6. Қимылмен сөйлеу-бұл моториканы дамытуға және түзетуге бағытталған әдіс, оның мәні мәтінді, көбінесе поэтикалық, бір уақытта әрекеттерді орындау арқылы айту болып табылады.

7. Фонематикалық қабылдауды дамыту. Фонематикалық қабылдау - бұл тіл дыбыстарын-фонемаларды қабылдау және ажырату қабілеті. Фонематикалық қабылдауы бұзылған баланың дыбысқа жақын немесе артикуляцияға ұқсас дыбыстарды есту арқылы ажырата алмайды.

8. Сөйлеудің лексикалық-грамматикалық жағы деп сөз қоры және оны грамматикалық тұрғыдан дұрыс қолдану. Сөз қоры - бұл айналадағы шындықтың объектілерін, құбылыстарын, әрекеттері мен белгілерін білдіретін сөздер (сөйлеудің негізгі бірліктері). Енжар және белсенді сөз қоры бар: енжар сөз қоры – бұл сөздерді түсіну мүмкіндігі, белсенді - оларды сөйлеуде қолдану. Лексиканы дамыту үшін ересектердің баламен үнемі қарым-қатынасы маңызды. Мектеп жасына дейінгі бала сөз қоры көлемі мен сапасы (дәлдігі, бейнесі) оның қарым-қатынасы қаншалықты толық болатынына байланысты.

Грамматикалық құрылым - бұл тіркестер мен сөйлемдердегі сөздердің өзара әрекеттесу жүйесі. Грамматикалық жүйенің морфологиялық және синтаксистік деңгейлерін ажыратыңыз. Морфологиялық деңгей сөзжасамдық және сөзжасамдық әдістерді меңгеруді, синтаксистік – сөйлем құра білуді, сөйлемдегі сөздерді грамматикалық тұрғыдан дұрыс біріктіруді қамтиды.

9. Байланыстырып сөйлеу - бұл белгілі бір ойдың мазмұны мен мағынасын ашатын дәйекті логикалық мәлімдемелерден тұратын ауызша сөйлеу формасы. Мектеп жасына дейінгі балалардағы байланыстырып сөйлеуді дамыту сапалы жаңа кезең болып табылады. Мектеп жасына дейінгі бала өз ойларын қисынды және дәйекті түрде айтуды үйреніп, сөйлеуді дамытады.

Артикуляциялық жаттығу

Балаларда дұрыс дыбысты айтуды қалыптастыру бойынша жұмыс бірнеше кезеңнен тұрады, олардың негізгісі артикуляциялық жаттығу.

Артикуляциялық жаттығуды жүргізу кезінде ең бастысы - артикуляциялық жаттығуларды күнделікті бірнеше рет орындау. Өкінішке орай, шаршау, назардың қысқа мерзімділігі мен тұрақсыздығы, ұйымдастырылған іс-шараларға қызығушылықтың болмауы олардың күнделікті жаттығуларға деген қызығушылығын төмендетеді, бұл өз кезегінде артикуляциялық жаттығулардың тиімділігінің төмендеуіне әкеледі. Логопедтің міндеті - ойын жаттығуларын қолдана отырып, дұрыс дыбыстық айтылымды қалыптастыру бойынша балалардың ойын мотивациясын, қызығушылықтарын тәрбиелеу.

Артикуляциялық жаттығулардың түрлері - статикалық жаттығулар баланың артикуляциялық позицияны 5-10 секунд ұстап тұруды үйренуіне бағытталған (Күрекше, Кесе, Ине, Саңырауқұлақ). Динамикалық жаттығулар (қимылдарды 6-8 рет ырғақты қайталау) тіл мен еріннің қозғалғыштығын, оларды үйлестіру мен ауысуын дамытады.

Мектеп жасына дейінгі балалармен психологиялық мүмкіндіктеріне сәйкес жаттығулар ойын түрінде ұсынылады және ұзақ уақыт бойы жаттығуларға деген қызығушылықты сақтауға көмектеседі. Ойын барысында балаларға арналған жаттығулар оларды шаршатпайды, жағымсыз реакциялар туғызбайды және сәтсіздікке ұшыраған жағдайда оны орындаудан бас тартады. Ойын тапсырмалары артикуляциялық жаттығуларды орындау кезінде сәтсіздік пен негативизм қорқынышын жеңуге көмектеседі. Мұндай жаттығу баланың қызығушылығын ұзақ уақыт сақтауға көмектеседі, балалардың мотивациялық дайындығын арттырады, баланың жағымды эмоционалды көңіл-күйін сақтайды.

1. Логопедиялық жұмыстың бастапқы кезеңінде балаларды артикуляциялық мүшелерімен таныстыру қажет.

2. Енжар жаттығулар логопедтің қолымен балаға артикуляцияны көрсету арқылы жаттығулар жасау.

3. Сондай-ақ, сабақтың ұйымдастыру кезеңінде немесе үзіліс кезінде тіл мен еріннің бұлшықеттерін өздігінен массаж жасау.

Логопед жеке сабақтарда артикуляциялық моториканы дамыту үшін дәстүрлі әдістер мен тәсілдердің бірін қолданады.

4. Артикуляциялық жаттығуды орындау кезінде биоэнергопластика әдісін қолдану балаларды қатты қызықтырады. Артикуляциялық мүшелердің қозғалысын дамыту үшін қол қозғалысының артикуляциялық аппарат мүшелерінің қозғалыстарымен үйлесуі маңызды. Артикуляциялық жаттығу кезінде қолмен тілдің қайда және қандай күйде екенін көрсетеді.

5. Белсенді артикуляциялық ойын жаттығулары (нейрогимнастика элементтерімен ойын жаттығуларын логопед басшылығымен бірлесіп орындайды).

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Селиверстов В.И. Заикание у детей: Психокоррекционные и дидактические основы логопедического воздействия: Учеб. пособие для студ. высш. и средн. пед. учеб. заведений. — 4-е изд., доп. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001.

2. Қ. Қ. Өмірбекова, Г. С. Оразаева, Г. Н. Төлебиева, Г. Б. Ибатова Логопедия. Оқулық: Жоғарғы педагогикалық оқу орындарының дефектология бөлімдерінің студенттеріне арналған оқулық (Қ. Қ. Өмірбекованың редакциясымен) – Алматы: ЖШС РПБК «Дәуір», 2011.- 495 бет.